

Promjene u političkom ponašanju američkih birača i pad stranačke identifikacije

Štefica Deren-Antoljak

Sistematsko proučavanje političkog ponašanja američkih birača i analiziranje širokog kompleksa pitanja koja su s njime povezana započela su u Sjedinjenim Američkim Državama prije nešto više od dvadesetak godina. Velika zasluga u razvijanju političkih analiza i stalnom traženju novih adekvatnih istraživačkih metoda koje bi sistematizirale obilje postojećih činjenica i pomogle u proučavanju ponašanja američkog izbornog tijela nesumnjivo pripada brojnim istraživačima u raznim sredinama i oblastima, a prije svega politolozima Angusu Campbellu i Warrenu Milleru s Istraživačkog Centra pri Sveučilištu Michigan¹. Međutim, prva važnija studija, koja je bila usmjerena u tom pravcu proučavanja nastala je već 1940. godine pod rukovodstvom sociologa Paula Lazarsfelda, Bernarda Berelsona i Hazela Gaudeta, a temeljila se na istraživanju izvršenom u grofoviji Erie (Erie County, Ohio).² Nekoliko godina kasnije (1948) Lazarsfeld, Berelson i W. McPhee izvršili su drugo istraživanje u Elmiri (New York), te rezultate svojih kolektivnih napora kao i nalaze do kojih su došli publicirali u studiji poznatoj pod nazivom *Voting*³.

Sasvim je sigurno da važnost tih istraživanja u odnosu na kasnija nije bila tako značajna, budući da su ona bila ograničena na određene lokalitete koji nisu predstavljali nacionalni uzorak. Stoviše, grofovija Erie ni po čemu nije bila posebno važna ili interesantna ili, kako kažu autori, ona nije bila čak ni »tipična američka grofovija.«⁴

Sistematiziranje empirijskih podataka i činjenica, te analiziranje političkog ponašanja američkih birača na *nacionalnom nivou* dobilo je velik za-

¹ Sve veća aktivnost Istraživačkog Centra dovela je do stvaranja Interuniverzitetskog Consortiuma za politička istraživanja koji se sastoji od Centra za političke studije i oko 140 departmana (departments of political science).

² Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson and Hazel Gaudet, *The People's Choice, How the Voter makes up his Mind in a Presidential Campaign*, New York, Columbia University Press, 1944.

³ Bernard Berelson, Paul Lazarsfeld and William McPhee, *Voting*, Chicago, University of Chicago Press, 1954.

⁴ P. Lazarsfeld, B. Berelson and H. Gaudet, cit. djelo, str. 10. Interesantno je svakako spomenuti da je već od 1930. godine Galup započeo s istraživanjem nekih aspekata političke aktivnosti.

mah pedesetih godina.⁵ Od tada pa sve do danas Istraživački centar za političke studije Sveučilišta u Michiganu prikuplja podatke i svake dvije godine donosi opsežan empirijski materijal koji onda služi brojnim znanstvenicima kao osnova koja omogućuje svestranu i dokumentiranu analizu političkih stavova, mišljenja i političkog ponašanja.

Izuzetno značajno mjesto u tim istraživanjima pripada danas već pomalo »klasičnoj« studiji *The American Voter*, publiciranoj 1960. godine, čiji su autori poznati politolozi sa michiganskog Sveučilišta Campbell, Converse, Miller i Stokes.⁶ Svoje analize u spomenutom djelu temeljili su na proučavanju predsjedničkih izbora 1952. i 1956. godine. Istraživanja koja se vezuju za 1956. godinu pružaju obilje osnovnih informacija koje služe kao osnova istraživačima za praćenje brzih promjena američkog izbornog tijela koje su se dogodile u posljednje dvije decenije.

Analizirajući nacionalne događaje kao i međunarodna zbivanja između 50-tih i 70-tih godina, istraživači se slažu da su ona dovela do promjena u američkoj politici, a u vezi s tim bitno se promijenila i američka javnost. Dok su prije 60-tih godina američki građani bili uglavnom relativno umjereno zainteresirani i angažirani u politici, političkim događajima općenito i specifičnim problemima javne politike i izražavali još uvijek svoju tradicionalnu lojalnu privrženost prema jednoj ili drugoj političkoj stranci, situacija se u tom pogledu iza 60-tih godina bitno izmijenila. Suvremeni američki birač danas je mnogo zainteresiraniji i osjetljiviji na izazovne političke probleme, svjesniji njihove težine, »odvojeniji od političke stranke više nego li u bilo koje vrijeme u proteklih 40 godina i duboko nezadovoljan s političkim procesima.«⁷ Razlozi promjena i sve većeg nezadovoljstva su mnogobrojni i mogu se tražiti na raznim stranama. Međutim, čini nam se da glavni razlog ipak leži u suvremenim problemima, odnosno događajima koji su gotovo dramatično potresali američko društvo u proteklih dvadeset godina, kao i u novim generacijama koje su ulazile u politički život. Politička ubojstva (John Kennedy, Martin Luther King, Robert Kennedy), studentski nemiri, pobune u gradskim getima od 1965—1968. godine, rasni sukobi, demonstracije zbog rata u Vijetnamu, ekonomska recesija, Watergate bili su samo neki od važnijih događaja koji su ne samo utjecali na izbornu tijelo i izazvali promjene u političkoj orijentaciji građana već su doveli u pitanje neke opće prihvaćene političke institucije Sjedinjenih Država. »Duboko štovani simboli kao što su zastava, Vrhovni sud i predsjedništvo bili su okrnjeni... Protestni marševi, građanska neposlušnost i masovne demonstracije postali su nove i prihvaćene metode političke akcije.«⁸

Sve ukazuje na to da u američkom društvu djeluju konfliktne snage koje dovode u pitanje ulogu glasanja, odnosno karakter izbornog tijela i

5 Angus Campbell, Gerald Gurin, and Warren Miller, *The Voter Decides*, Evanston, Row, Peterson and Co., 1954.

6 Angus Campbell, Philip E. Converse, Warren E. Miller and Donald E. Stokes, *The American Voter*, New York, John Wiley and Sons, 1960.

7 Norman H. Nie, Sidney Verba, John R. Petrocik, *The Changing American Voter*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 1976. str. 1.

8 Gerald M. Pomper, *Voters' Choice, Varieties of American Electoral Behavior*, Dodd, Mead and Co., New York, 1975. str. 3.

kvalitetu izbora.⁹ Međutim, iako političke stranke ne pružaju jasne alternative, one su još uvijek danas ona snaga koja bi trebala dovesti do mirenja konflikata kroz stvaranje širokih koalicija u izbornom procesu.

Evolucija kroz koju prolazi američki glasač omogućuje da se govori o dvije vrste glasača: ovisnom (The Dependent Voter) i o osjetljivom, odnosno prijemljivom glasaču (The Responsive Voter). Ovisni glasač pokazuje malu zainteresiranost za političke događaje i specifične probleme, a u pogledu izbornih alternativa nalazi se pod utjecajem svoje klasne, grupne ili rasne pripadnosti ili stranačke privrženosti. Politički interes za kandidate ili probleme kod takvih birača je veoma nizak, što su pokazala istraživanja izvršena 1948.¹⁰ i 1956.¹¹ »Običan glasač zbunjen je složenošću suvremenih političkih problema«¹² i upravo zbog njegove male ili gotovo nikakve zainteresiranosti za političke probleme njegov je utjecaj na javnu politiku neznatan. Svoju izbornu odluku takav birač može donositi i pod utjecajem drugih promjenljivih faktora i određenih uvjeta. Trajniji utjecaj na ponašanje takvih birača vrši njegova socijalno-ekonomska pozicija koja, u vezi s drugim determinantama interakcije, određuje njegove političke preferencije.

Glasači će se ponašati različito, ovisno o određenim vremenskim razdobljima, o alternativama koje pružaju izbori, o predsjedničkim kandidatima, o specifičnim problemima koji dominiraju zemljom. Ra u Vijetnamu, pitanje građanskih prava, način rada Johnsonove administracije izvršili su značajan utjecaj na izbornu opredjeljivanje birača u 1968. godini.¹³ Dodajmo da je tzv. »The Dependent Voter« djelovao u Eisenhowerovoj eri, dok je do promjene karaktera birača i afirmacije tzv. »The Responsive Voter« došlo u nemirnim periodima za vrijeme Kennedyjeve, Johnsonove i Nixonove administracije. Njegove karakteristične osobine su velika osjetljivost na suvremena zbivanja, nacionalne probleme koji trenutno dominiraju zemljom i nizak stupanj vezanosti za političku stranku. Istraživači unutrašnje američke politike ukazuju da je veća aktivnost građana i promjena u izbornom tijelu nakon 1960. godine bila odgovor na određene okolnosti, odnosno nacionalne događaje Amerike. Ako je ta tvrdnja točna, onda bi, budući da je rat u Vijetnamu završen, da su protestni marševi i nasilja, kao i studentski nemiri i demonstracije po gradovima smanjeni, trebalo ponovno očekivati promjene u ponašanju američkih birača ili, kako to kaže poznati američki politolog Gerald Pomper; »Ako je osjetljivost glasača bila samo rezultat žestokih poremećaja, tada bi trebalo očekivati regresiju prema karakteristikama ranijih vremena. Međutim, u podacima koji se analiziraju postoji malo dokaza za takvu regresiju ... Svijest o problemima i njihov utjecaj ne pada.«¹⁴

Objašnjavajući takvu situaciju i ocjenjujući stanovite činjenice autori ukazuju da događaji koji su se zbili u Sjedinjenim Američkim Državama

9
ibid. str. 4.

10
B. Berelson, P. Lazarsfeld, W. McPhee,
cit. djelo, str. 227.

11
A. Campbell, P. Converse, W. Miller and
D. Stokes, cit. djelo, str. 182.

12
B. Berelson, P. Lazarsfeld, W. McPhee,

cit djelo, str. 309.

13
G. Pomper, cit. djelo, str. 11.

14
Ibid. str. 13.

15
G. Pomper, cit. djelo, str. 14.

u posljednjih dvadeset godina, nisu prolaznog karaktera, već imaju daleko dublji i trajniji utjecaj koji dovodi ne samo do promjene individualnih birača, njihovih osobnih stavova, pogleda i političkih percepcija već ta zbivanja imaju dalekosežnije posljedice na politički razvoj čitave Amerike. One su po svom intenzitetu toliko snažne da dovode do nekih promjena u političkom sistemu, odnosno do »političke modernizacije Amerike«, a taj proces je u najneposrednijoj vezi s promjenama u političkom ponašanju birača. Ekonomski najrazvijenija zemlja svijeta zahvaćena je procesom političke modernizacije koji se danas veoma intenzivno manifestira kroz četiri pravca: »rastuću političku participaciju, mijenjanje tradicionalnih struktura vlasti, nacionalnu integraciju i porast ideologije.«¹⁶ Rastuća politička participacija najevidentnija je među onim društvenim slojevima koji su ranije bili isključeni iz političkog života kao npr. crno i siromašno stanovništvo, žene i mladi slojevi, a koji su danas sve više uključuju ne samo u izborni proces već i u druge oblike političkih akcija. Tradicionalna vlast u suvremenoj Americi također doživljava promjene. Zahtjev za ostavkom potpredsjednika i predsjednika Amerike, ukidanje nekih južnjačkih rasnih zakona, donošenje četiri ustavna amandmana (1961, 1964, 1967, 1971) ukazuju na neke promjene u strukturi vlasti. Treća značajna karakteristika političke modernizacije odnosi se na tužnju relativno velikog dijela stanovništva da se integrira u suvremeno američko društvo. Rasni konflikti, nastojanje da se okonča diskriminacija i inistiranje na jednakosti samo su neki od pokazatelja tih nastojanja. I napokon četvrti element modernizacije o kojem govore američki autori odnosi se na porast ideologije, pod čime misle prije svega na razvijanje svijesti o vlastitom identitetu ili identitetu grupe. »Pokret za stvaranjem crnačkog jedinstva je vjerojatno najjasniji suvremeni američki primjer razvoja ideologije kroz porast svijesti grupe. Ovaj oblik političke modernizacije se također nalazi među drugim grupama. Nova svijest o identitetu je očita među drugim manjinama, studentima, ženama i etničkim grupama bijelog stanovništva.«¹⁷

Procesi kojima je dakle zahvaćeno suvremeno američko društvo veoma su složeni i neobično važni i u najvećem broju slučajeva znatno utječu na mijenjanje političkog ponašanja američkih birača. »Najdramatičnija politička promjena u američkoj javnosti u prošle dvije decenije bio je pad privrženosti«¹⁸ političkoj stranci, odnosno pad stranačke lojalnosti, a ona je značila slabljenje veza između birača i stranke. Na tu pojavu ukazuju i drugi znanstvenici kao npr. Paul R. Abramson koji smatra da je »pad stranačke lojalnosti u prošle dvije decenije jedna od najdubljih promjena u poslijeratnoj američkoj politici.«¹⁸

Kad se govori o vezanosti birača za jednu ili drugu stranku u američkim uvjetima, mora se imati na umu da su američke političke stranke labave asocijacije veoma heterogenih interesa i da članstvo u smislu formalnog pristupanja stranci ne postoji. Jedini kriterij kad se netko može sma-

16
G. Pomper, cit. djelo, str. 15.

17
Norman H. Nie, Sidney Verba, John R. Petrocik, *The Changing American Voter*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 1976, str. 47.

18
Paul R. Abramson, *Generational Change and the Decline of Party Identification in America: 1952—1974*, *The American Political Science Review*, Vol. LXX, June, 1976, No. 2, str. 469.

trati članom stranke je sudjelovanje u tzv. zatvorenim primarnim izborima («closed primary») ili tzv. samoidentificiranje sa strankom.¹⁹ Samoidentifikacija je u stvari mjera stranačke lojalnosti, ona je, kako to kaže William H. Flanigan, »najbolji indikator privrženosti« stranci. »Privrženost je najvažniji pojedinačni utjecaj na političko uvjerenje i glasačko ponašanje. Mnogi drugi utjecaji djeluju na glasače u našem društvu, ali se ni jedan ne može komparirati po važnosti s privrženošću... Privrženost predstavlja osjećanje simpatija i lojalnost prema političkoj stranci koju pojedinac stiče za vrijeme djetinjstva i koja traje obično s rastućim intenzitetom kroz njegov život.«²⁰

U razdoblju između 50-tih i 60-tih godina, vezanost za političku stranku, odnosno glasački afinitet za Republikansku ili Demokratsku stranku bila je stabilna karakteristika pojedinaca koja je u najvećem broju slučajeva prenošena s generacije na generaciju na osnovu običaja i tradicija. Vezanost za političku stranku i »jaka« psihološka identifikacija s njom izražavala se u izbornom procesu, glasanjem za stranačke kandidate u kome su stavovi i percepcije birača postajali politička stvarnost. Međutim, u periodu između godine 1964. i 1974. dolazi do velikih promjena u glasačkoj lojalnosti koje su se očitovale u opadanju onih »članova« koji su se samoidentificirali kao »čvrsti«, privrženici i porastu tzv. Nezavisnih. Prema podacima poput onih koje navodi Norman H. Nie sa suradnicima; godine 1974. jedan od četiri Amerikanca smatrao se »jakim« privrženikom stranke, dok su 38% činili tzv. nezavisni.²¹ Naime, dok je faktor identifikacije bio veoma stabilan 1956., kad je (usprkos tome što su mnogi demokrati glasali za Eisenhowera) 83% onih birača koji su se identificirali kao demokrati, glasalo u predsjedničkim izborima u skladu s demokratskom identifikacijom, godine 1964. a posebice 1968, stabilnost stranačke lojalnosti je narušena a ona se osjećala u izborima 1972. U tim godinama (1968. i 1972.) došlo je do podjele birača, do poremećaja stabilnosti u distribuciji stranačke lojalnosti, pa je više od jednog između četiri birača koji su se identificirali sa strankom glasalo za predsjedničke kandidate suprotne stranke.

Autori djela *The American Voter* u analizama koje se odnose na razdoblje do 1960. pokazuju kako je stranačka identifikacija i privrženost stranci bila stabilna determinanta glasanja, te da je stranačka lojalnost jačala mnogo više kod starijih osoba nego li kod mlađih i to zbog, kako to smatraju istraživači, dužeg osjećanja za pripadnost određenoj stranci. Postotak tzv. Ne-

19

Stranačka samoidentifikacija može se odrediti npr. postavljanjem pitanja. Tako su npr. 1952. istraživači iz The Survey Research Center postavili slijedeća pitanja biračima: »Općenito govoreći, da li mislite o sebi kao republikancu, demokratu, nezavisnom biraču ili što drugo? Većina je odgovorila u terminima partija. Oni, koji su sebe smatrali nezavisnima, pitani su: »Da li mislite o sebi kao osobi koja je bliža republikanskoj ili demokratskoj stranci?« Stranačko članstvo je rijetko u Americi, malo Amerikanaca se »pridružuje« stranci i stranačka registracija nije

nužno identična s osobnom, općenito prihvaćenom identifikacijom«. Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, *Controversies in American Voting Behavior*, W. H. Freeman and Company, San Francisco, 1976., str. Is Party Identification Stable? str. 302.

20

William H. Flanigan, *Political Behavior of the American Electorate*, Allyn and Bacon, Inc., 1973, Boston, str. 37.

21

Norman H. Nie, Sidney Verba, John R. Petrocik, cit. djelo str. 49.

zavisnih birača u istom razdoblju je padao. Rezultati istraživanja naveli su Campbella i njegove kolege na zaključak, da visoki stupanj privrženosti stranci unutar izbornih tijela pridonosi stabilnosti demokratskih političkih sistema.²²

Međutim, niz podataka i činjenica prikupljenih između 1960 i 1972. godine doveo je druge istraživače, kao što smo vidjeli do potpuno drugačijih zaključaka. Podaci kojima raspolažemo²³ ukazuju da je od 1964. godine u Americi došlo do naglog opadanja stranačke identifikacije. U razdoblju od 1952 — 1964. postotak onih Amerikanaca koji su se identificirali kao »čvrsti« privrženici stranke nikada nije bio niži od 35%, dok je 1970. pao na 27%, a 1974. na 24% od ukupnog broja birača. U poslijeratnim godinama došla je do izražaja još jedna pojava, naime mlađe osobe izražavale su slabiju privrženost stranci nego starije. Dok je 1965. godine 25% mlađih birača izražavalo jaku stranačku lojalnost, 1973. ona je bila izražena samo kod 13%.²⁴

Objašnjavajući uzroke promjena u stranačkoj lojalnosti birača, Abramson smatra da socijalni i politički uvjeti u kojima se formira pojedinac, odnosno uvjeti u kojima se vrši proces njegove socijalizacije, bitno utječe na birače. Narušavanje individualne stabilnosti u stranačkoj lojalnosti proizlazilo je kako iz općeg nezadovoljstva biračkog tijela događajima i problemima koji su se pojavili u Americi nakon 1960. godine, tako i iz nesposobnosti stranačkih lidera da riješe te probleme (dugotrajan rat, problem nezaposlenosti, pitanje jačanja ekonomske sigurnosti) i da svojim biračima prezentiraju privlačnije programe. Način vođenja predsjedničkih kampanja bio je jedan od mnogobrojnih razloga slabljenja stranačke lojalnosti. Na primjer, poznato je da su neki predsjednički kandidati kao npr. Johnson i Nixon zaobišli svoje formalne stranačke strukture i vođenje izbornih kampanja povjerali posebno formiranim organizacijama za te svrhe. Socijalne promjene koje su bile uvjetovane velikim migracijama stanovništva prema gradovima, masovne mobilizacije crnačkog stanovništva, porast stupnja obrazovanja kod mladih osoba, pridonosile su slabljenju stranačkih veza s biračima.

Stranačka identifikacija među bijelcima od 1952. do 1972. (u postocima)

Stranačka identifikacija	1952	1956	1958	1960	1962	1964	1966	1968	1970	1972
Jaki demokrati	21	20	26	20	22	24	17	16	17	12
Slabi demokrati	25	23	22	25	23	25	27	25	22	25
Nezavisni, koji naginju demokratima	10	6	7	6	8	9	9	10	11	12
Nezavisni	6	9	8	9	8	8	12	11	13	13
Nezavisni, koji naginju republikancima	7	9	5	7	7	6	8	10	9	11

22
A. Campbell, P. Converse, W. Miller and Stokes, cit. djelo, str. 120—45.

23
Paul R. Abramson, *Generational Change and Decline of Party Identification*, u: Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg (ed.), *Controversies in American Voting*

Behavior, W. H. Freeman and Com., San Francisco, 1976. str. 314.

24
M. Kent Jennings and Richard G. Niemi, »Continuity and Change in Political Orientations: A Longitudinal Study of Two Generations«, *American Political Science Review*, 69 (1975), 1316—35.

Slabi republikanci	14	14	17	14	17	14	16	16	16	14
Jaki republikanci	14	16	12	17	13	12	11	11	10	11
Druge stranke	+	+	+	1	+	1	+	+	+	+
Apolitični	2	2	3	1	3	+	1	1	1	1
Ukupan postotak	99	99	100	101	101	99	101	100	99	99
(Broj)	(1615)	(1610)	(1638)	(1739)	(1168)	(1394)	(1131)	(1387)	(1395)	(2397)
Jaka stranačka identifikacija	35	36	38	36	35	36	27	27	27	24
Jaka i slaba stranačka identifikacija	75	73	77	76	75	75	71	68	66	62

+ manje od jedan posto

Podaci uzeti iz: Paul R. Abramson, *Generational Change and the Decline of Party Identification*, u: Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, *Controversies in American Voting Behavior*, W. H. Freeman and Company, San Francisco, 1976, str. 315.

Dugotrajna izoliranost i potisnutost crnog stanovništva iz političkog života bitno je utjecala na stranačku lojalnost i njihove političke preferencije. Tek je Zakon o građanskim pravima 1964. i polemike koje su vođene oko njega doveo do veće mobilizacije crnačkog stanovništva i veće aktivnosti i zainteresiranosti za politička pitanja i probleme.²⁵

Neki od autora upozoravaju da je slabljenje stranačkih veza i birača u neposrednoj vezi s određenim stranačkim kandidatima. Naime dok je u kongresnim i lokalnim izborima uloga stranke neobično važna, u predsjedničkim izborima ona pripada određenom kandidatu. Pad važnosti političke stranke i smanjivanje postojanja stalnih i čvrstih veza između stranke i birača u suvremenim uvjetima teško bi se mogao objasniti samo glasačkom procjenom kandidatovih osobnih karakteristika, iako i taj faktor utječe na političko ponašanje američkih birača. Razlozi su, kao što smo vidjeli, mnogo dublji i složeniji i oni se moraju tražiti u samim društvenim i političkim procesima, u unutrašnjim socijalnim i klasnim odnosima, u drugim faktorima i činiocila koji utječu na političko ponašanje birača.

Mijenjanje stranačke lojalnosti i slabljenje stranačkih veza dovelo je postupno do porasta i širenja tzv. Nezavisnih birača koji su se regrutirali s jedne strane, iz redova nezadovoljnika Demokratske ili Republikanske stranke, a s druge, od mladih poslijeratnih generacija koje prvi put ulaze u politički život u nemirnim 60-tim godinama, a koje su sve manje osjetljive na političko nasljeđe svojih roditelja.

Objašnjavanje stranačke lojalnosti i predviđanje pravca glasanja američki istraživači vrše, s jedne strane, uz pomoć istraživanja socijalne i političke okoline pojedinaca, a s druge, uzimanjem u obzir brojnih mjerljivih varijabli od kojih svaka u povezanosti s drugima vrši određeni utjecaj na ponašanje birača i donošenje izborne odluke. Istraživači političkog ponašanja američkih birača navode slijedeće varijable: »zanimanje, klasna identifikacija, obrazovanje, rasa, religija, regija, spol i dob.«²⁶ Važni faktori su još

25

Godine 1972. 36% crnog stanovništva identificiralo se kao jaki demokrati, 31% kao slabi demokrati, 8% kao nezavisni birači, 4% kao republikanci (jaki), i 4% kao republikanci (slabi). Podaci prema: P.

Abramson, cit. djelo, str. 328.

26

G. Pomper, cit. djelo, str. 27—37.

tradicija, običaji i političke navike. Međutim, analize izbornih rezultata u predsjedničkim izborima od 1960 — 1972. pokazuju da je utjecaj tih faktora na stranačku lojalnost bio relativno malen i da prema tome demografske razlike sve manje služe kao kriterij za razlikovanje stranačke identifikacije. Štoviše, utjecaj pojedinih faktora na stranačku lojalnost opada. Glasac je sve nezavisniji kako s obzirom na stranačke veze, tako i prema tradiciji i političkom nasljeđu roditelja. U političkom životu sve je prisutniji tzv. nezavisni birač. Portretirajući lik takvog birača, na temelju istraživanja, autori djela *The American Voter* ističu da su »Oni (nezavisni birači, prim. Š. D.) nešto skromniji u znanju o problemima, njihova predstava o kandidatima je nejasnija, njihov interes u kampanji je manji, njihovo zanimanje za rezultate izbora je relativno slabo i njihov izbor između natjecateljskih kandidata čini se, manje izvire iz procjene elemenata nacionalne politike.«²⁷

Međutim, novonastale promjene u izbornoj politici posljednjih godina traže određene modifikacije takva opisa. Naime, nezavisni glasači koji su sve brojniji i utjecajni u suvremenom američkom društvu dolaze iz redova obrazovanih osoba, iz višeg socijalnog statusa kao i iz redova mlađih birača.²⁸ Oni su, kako to pokazuju rezultati istraživanja, upoznati s prirodom problema i kandidatovim osobnim kvalitetama koliko i oni koji se identificiraju sa strankom, prosuđuju ih i analiziraju, ali, budući da se ne identificiraju ni s jednom strankom, oni nisu previše zainteresirani za »rezultate stranačkog izbornog natjecanja«²⁹ premda, kako to ističe G. Pomper, »Nezavisni birač nije identificiran« prema politici. No bez obzira na te promjene i pojavu nezavisnog birača, još uvijek postoji jedna jezgra privrženika koja, bez obzira na probleme, glasa za kandidate svoje stranke. Međutim, cjelokupan trend razvoja u razdoblju između 1960. i 1972. pokazuje kontinuirani pad u korelaciji između stranačke identifikacije i glasanja. Američki birači teže prema stranačkoj nezavisnosti, kako demokratskoj, tako i republikanskoj.³⁰ »Nezadovoljni postojećim strankama, američki glasači se odriču svoje stranačke lojalnosti.«³¹

Bez obzira na svoje političke uvjerenje, američki birači sve češće glasu u predsjedničkim izborima za kandidata jedne stranke, a u kongresnim ili lokalnim za kandidate suprotne stranke (split-ticket voting). Rašireno je shvaćanje da su republikanske administracije pogodnije za rješavanje problema vanjske politike, dok su demokrati osjetljiviji na pitanja ekonomskog karaktera.

Proces slabljenja stranačkih veza i birača potaknuo je neke američke autore na razmišljanje o tome što će se dogoditi s političkim strankama ako se takav proces nastavi i neće li to značiti i kraj stranačkog sistema?

Slabljenje stranačke lojalnosti kao i pitanje daljnje sudbine političkih stranaka predmet je veoma kontroverznih rasprava među brojnim američ-

27

A. Campbell i suradnici, cit. djelo, str. 143.

28

G. Pomper, cit. djelo, str. 31.

29

Ibid. str. 32.

30

Ta težnja je izražena kako kod stanovnika Juga, mladih osoba, katolika, tako i kod onih koji se identificiraju s radničkom klasom.

31

G. Pomper, cit. djelo, str. 40.

kim znanstvenicima. O tome najbolje svjedoči veliki broj istraživača koji se veoma intenzivno bavi ovom tematikom kao i obilje literature napisane na ovu temu.

Dok jedni autori tvrde da te promjene nisu takvog karaktera da bi predstavljale »opasnost za američku demokraciju ili dvostranački sistem u cjelini«³², drugi opet smatraju da bez obzira na promjene ne treba očekivati u budućnosti eliminaciju stranaka,³³ treći razvijaju tezu o tzv. »prestanku stranaka«³⁴. Teza o mogućnosti »iščezavanja stranaka« vezuje se uz ime profesora Waltera Deana Burnhama, koji smatra mogućim raspadanje i iščezavanje stranaka u slučaju kada one neće više moći vršiti funkcije koje su neophodne za povezivanje i sjedinjavanje birača i stranke. Ovo predviđanje prema navedenom autoru moglo bi, dakle, postati stvarnost u slučaju kada političke stranke neće moći više vršiti funkciju kontrole ekonomskog sistema u interesu naroda kao i funkciju integracije stanovništva u politički sistem. U takvom slučaju doći će do razaranja, odnosno iščezavanja veza i odnosa između stranke i birača. Prema tome, najkritičniju činjenicu za tezu o »prestanku stranke« Burnham vidi u porastu Nezavisnih birača, odnosno padu broja onih birača koji se stranački identificiraju. Burnhamova teza o rastapanju stranačkog sistema i njegovom »kraju« predmet je velikih nesuglasica među američkim istraživačima i izazvala je velike polemike.

Autori Richard G. Niemi i Herbert F. Weisberg stoje na stanovištu da bi tradicionalne američke stranke trebalo zamijeniti novim stranačkim oblicima koji bi bili prilagođeni novonastalim uvjetima jer, kako kažu autori, »kada su se naše suvremene stranke formirale, američko društvo oblikovali su ljudi s granice. Neposredna komunikacija bila je nepoznata i stranke su služile životnoj funkciji integriranja nacije Danas, masovni medij dozvoljava revoluciju u tehnologiji kampanje, ali osnovna struktura stanaka ostala je nepromijenjena. Gradske mašine izgubile su mnogo od svoje prvotne svrhe. Čak i funkcija nominiranja oduzeta je stranačkoj mašini i data biračima u političkim prajmerima. Ukratko, svijet u kojem su naše stranke formirane već duže vremena ne postoji.«³⁵ Slabljenje glasanja na osnovi stranačke identifikacije u razdoblju između 1964—1972. Niemi i Weisberg objašnjavaju preosjetljivošću birača na određene izbore u kojima su političke stranke nominirale nepopularne kandidate.

Sve u svemu, čini se da među istraživačima ne postoji danas suglasnost da li su te promjene zaista tako velike da mogu značajno utjecati na budućnost izborne politike i »životni tok« političkih stranaka. No bez obzira na opravdanost polemika i različita shvaćanja u daljnjoj budućnosti političkih stranaka sigurno je da stranački sistem u Americi doživljava transformaciju, ali kakve će to imati reperkusije na razvoj čitavog političkog sistema, na razvoj unutrašnje i vanjske politike ove velike zemlje, teško je danas predvidjeti.

32 Paul R. Abramson, cit. članak, str. 478.

33 Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, *Are Parties Becoming Irrelevant? u: Controversies in American Voting Behavior*, San Francisco, 1976, str. 421.

34 Walter Dean Burnham, *Critical Elections and the Mainsprings of American Politics*, New York, Norton, 1970.

35 Richard G. Niemi and Herbert F. Weisberg, cit. djelo, str. 414.

Našu smo pažnju ograničili samo na jedan aspekt američkih političkih stranaka — na slabljenje stranačke identifikacije i pojavu tzv. nezavisnog birača. Nema sumnje da je upravo taj aspekt američke političke stvarnosti danas u centru brojnih istraživačkih analiza.

U radovima američkih istraživača, a i u konkretnoj političkoj stvarnosti, izraženo je tzv. subjektivno određenje političke stranke, to jest pripadnost stranci određuje se na temelju izjava ispitanika, pa pojedinci ulaze u one stranke u koje se sami svrstavaju (to pokazuje i sadržaj pitanja postavljen osobama u toku anketiranja). Takav način određivanja stranačke pripadnosti otežava da se vidi klasna priroda političke stranke, a one, kao što znamo, zastupaju interese određenih klasa, odnosno društvenih grupa. Međutim, američke političke stranke ne izražavaju osnovnu klasnu podjelu američkog društva. Naime, klasni i grupni interesi u Sjedinjenim Državama nisu politički izraženi kroz posebne stranačke organizacije. Drugim riječima, politička polarizacija i klasna polarizacija nisu identične u američkom društvu. Američka radnička klasa koja je najbrojnija društvena klasa nema svoju vlastitu političku organizaciju, nego se njezini pripadnici od izbora do izbora opredjeljuju za kandidate jedne ili druge buržoaske stranke. U svojim analizama američki autori polaze sa stanovišta da je američko društvo klasno, ali zanemaruju važnu činjenicu da su klase društvene grupe s određenim objektivnim karakteristikama i da one postoje kao takve bez obzira na to da li su pojedinci svjesni svoje klasne pripadnosti ili nisu. Umjesto toga veoma je prisutno subjektivističko shvaćanje klasa. Osim toga, često se umjesto pojma društvene klase upotrebljava pojam »društveni status« pojedince, a on se određuje na osnovi ugleda i utjecaja što ga pripadnik određene društvene grupe ima u društvu. Takav način određivanja društvene klase je neprihvatljiv iz razloga koje smo ranije naveli i on nesumnjivo umanjuje značaj klasne podjele društva, odnosno stvara netočnu predstavu o klasnoj strukturi američkog društva.